

Pracovní list k ilustrační úloze Elena Lacková: Kontinuita a proměny ve společenském postavení žen

Aktivita 1 (individuální čtení textu a zápis poznatků)

Zadání: Pročti si časopisecký text z roku 2024 uvádějící oznamovanou sérii textů o ženách ve světě velkých financí a bankovních domů. Vypiš si všechny informace k nerovné situaci žen, které článek zmiňuje, a rozděl si je při jejich zápisu na (1) příčiny, (2) důsledky, a (3) způsoby či podporu při překonávání nerovného postavení žen (Seznam 1).

Společná debata nad zápisy: Které ze zapsaných aspektů nerovného postavení žen lze označit za související se současnou dobou a které za historicky kontinuální? Na základě této diskuze si označ ve svém zápisu alespoň tři uvedené aspekty jako současné nebo historicky kontinuální.

Irena Cápová

Tohle jsou nejzajímavější ženy ve světě českých financí. Monopol mužů končí¹.

Málokteré odvětví byznysu tím bylo tak proslulé jako svět bankovníctví a vysokých financí. Platilo to doslova po staletí. Banky a peníze, to byl mužský svět. A někde pořád ještě je. Ženy v bance sice pracují, ale na mnohem nižších pozicích. Je to ten neslavně proslulý trojúhelník nespravedlnosti – na spodní základně je žen hodně, ale jak se trojúhelník zužuje po odvěsných směrem nahoru, žen v managementu prudce ubývá. A ve vedení není žádná. Nebo skoro žádná.

Takhle to alespoň platilo donedávna. Doba se totiž mění. V posledních letech jsou banky skvělým příkladem toho, jak se časy mění a jak jsou ženy ve vedení ku prospěchu věci. Ženy už se nebojí říct si o lepší pozici i lepší plat, i když třeba zrovna mají malé děti – jsou k tomu povzbuzovány dalšími ženami, ale také muži. Ženy přibývají i v představenstvech bank. A obklopují se dalšími ženami. S kariérou si pomáhají navzájem.

„Příklady táhnou a v případě zastoupení žen na manažerských pozicích to platí dvojnásob. Denně slyším příběhy žen, které se přihlásily na nějakou řídicí pozici mimo jiné proto, že je k tomu motivoval příklad jiné ženy, jež dokázala sladit kariéru a rodinu. A myslím, že v tomhle kontextu jsou důležité hodně i projekty, jako je třeba žebříček Nejvlivnější ženy Česka u vás ve Forbesu,“ řekla nám Daniela Pešková, jediná žena v představenstvu České spořitelny.

Michaela Bauer, členka představenstva ČSOB, ovšem podotýká, že co se genderové parity týká, je v bankách pořád ještě hodně práce. „Žen je stále příliš málo a tempo změny na pozicích, které mají větší dopad a rozhodovací pravomoci určující budoucnost daných týmů, agend a celé firmy, je jen velmi pozvolné,“ říká.

„Doporučení? Už jsem to dříve zmiňovala – možná bych víc využívala příležitostí, které se mi nabízejí. Vždy jsem o sobě zbytečně moc pochybovala. My ženy se vždy nejvíce srážíme samy.

¹ Magazín Forbes, Forbes women, 21.11. 2024. Dostupné z: <https://forbes.cz/svet-penez-se-meni-v-bankach-pribyvaji-zen-na-nejvyssich-pozicich/> (kráceno).

Doporučila bych to, co dnes radím ostatním ženám: Jak se nebát, jak si o věci říct, jak jít víc příležitostem vstříc," dodává známá bankéřka.

„Já jsem vděčná i za nejruznější podpůrné programy pro ženy v byznysu. Nebude toho zapotřebí, až bude parita, až už ani gender paygap nebude téma, ale tam pořád ještě nejsme," je přesvědčena Jana Lvová, generální ředitelka Mastercard pro Česko a Slovensko.

Mění se i kariéry, jakými ženy v bankovním prostředí procházejí. Ženy už totiž v bankách dávno (zaplatpánbůh) nepracují jako písařky, jako tomu bylo kdysi, ale spíš jako datové analytičky. Finanční analytičky. V risk managementu. Expertky na kyberbezpečnost. Odhalují kartové a kybernetické podvody. Česká Banka Creditas má ženu dokonce i jako generální ředitelku - Evu Collarodovou. Je nejvyšší čas se na tyto ženy blíže podívat a seznámit se s nimi. A tak jsme ve Forbesu sestavili historicky první výběr zajímavých žen, které v současnosti pracují v českém bankovním a finančním sektoru a proměňují ho.

Aktivita 2 (společné čtení textu a diskuze ve skupinách)

Zadání: Společné čtení autobiografického vyprávění Eleny Lackové, ve kterém se vyjadřuje ke svojí kariéře státní úřednice a pochybám a obtížím, kterým musela jako žena pocházející z výrazně chudého a konzervativního prostředí čelit, když se rozhodovala, že se touto kariérní cestou vydá.

Krok 1: Pokuste se určit, do kterého období v historii Československa lze vyprávění zařadit. Při čtení si podtrhávejte konkrétní citace, které vás v této úvaze o časovém zařazení vedou a po přečtení je prodiskutujte ve skupině. Určete časové zařazení a uveďte tři příklady, které vaše zařazení potvrzují.

Krok 2: Ve skupině společně vypište, jakým nerovnostem Elena Lacková čelila, když se rozhodla pro práci úřednice? Svůj zápis znovu rozdělte na (1) příčiny, (2) důsledky a (3) způsoby či podporu při jejich překonávání (Seznam 2).

Krok 3: Výsledky sdílejte v rámci společné diskuze ve třídě.

Diskutujte o tom, které z Lackovou zažívaných nerovností lze označit za systémové a které za individuální, a výsledné označení si do Seznamu 2 vytvořeném v rámci skupin poznamenejte. Soustředte se přitom na pečlivou analýzu příčin zažívaných nerovností. Které z nich lze označit za příklady nerovnosti žen, a které z nich měly jinou společenskou příčinu? Jaké další společenské nerovnosti text Eleny Lackové představuje? Je možné u některých z popsaných zkušeností hovořit o překryvu různých typů společenských nerovností?

Diskutujte také o způsobech překonávání zažívaných nerovností. Společně vytvořte seznam různých způsobů překonání společenských bariér (Seznam 3). Do jaké míry šlo o individuální snahu a podporu, do jaké míry a v čem se mohla Lacková opřít o státní podporu a systém? Výsledek diskuze si do seznamu poznamenejte.

Elena Lacková

Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou. Praha, Triáda, 1997, s. 175-182 (kráceno).

Jsi vyspělá cikánka, soudružko Lacková!

Když jsem byla malá, přála jsem si, aby za mnou lidé chodili o radu a pomoc jako za mou maminkou. „Máňo, sprav mi sukni! Máňo, že ušiješ naší holce šaty!“ Maminka pomáhala, kde mohla, a nic za to nečekala. Když jsme hráli divadlo, co jsem napsala, a sklízeli za to potlesk, říkala jsem si: Snad jsem lidem aspoň trochu potřebná! Jenomže soubor se rozpadl, a co teď?

Jednou jsem šla po ulici a přemýšlela, do čeho se pustit. Anebo se raději více věnovat rodině? Jak tak jdu, ozve se mi u ucha: „Soudružko Lacková! Kdepak bloudíš duchem?“ Proti mně stojí doktor Nagy ze zdravotnického odboru KNV v Prešově. „Zrovna jsem o tobě četl v novinách!“ To mohla být pravda, naše divadlo byla senzace, psali o nás - První cikánská hra! První cikánská spisovatelka! „Nechtěla bys u nás pracovat?“ Až ve mně hrklo, že mi osud poslal takovou nabídku! Ale vždyť já nemám o zdravotnictví ani ponětí... A co moje tři děti? Jednou za čas mi je maminka ohlíдела, ale mít je denně na krku, to po ní nemůžu chtít. A tak povídám: „Co aby tu práci dělal můj muž, soudruh Lacko? Od pěti let je chromý, čte noviny, je uvědomělejší než já, jako chlap se nemusí starat o děti – má všechny předpoklady!“ Okamžitě si ho pozvali a poslali na půlroční kurz do Bratislavy. Skutečně pak pracoval na zdravotnickém referátu KNV Prešov.

Pro nás Romy byla největší nadějí té doby komunistická strana. Stačily nám sliby a slova o rov-

noprávnosti. Jako mnoho našich Romů jsem i já byla členkou KSČ. Soudruzi si mne všimli. Říkali, že chci-li vybudovat lepší budoucnost pro děti, musím pracovat v osvětě. Mohla se tak splnit moje tužba být prospěšná lidem. Jenomže co je důležitější: budovat pro děti lepší budoucnost, nebo na ty svoje každý den prát, hledět, aby měly teplé jídlo a netoulaly se po ulicích? Maminka mi říkala, že jsem na prvním místě matka. Soudruzi mi říkali, že na prvním místě musím budovat novou společnost. Jozef byl na půlročním kurzu v Bratislavě a o ničem nevěděl. Nakonec jsem řekla: „Dobře, když chcete, budu pracovat v osvětě.“

„My věděli, že jsi uvědomělá soudružka!“ pochválili mě. „Za týden pojeděš do Lipovce, protože musíš být ideově vyzbrojená.“ Zůstala jsem jako opařená. Hned se mi dostalo vysvětlení. Jde o čtyřměsíční školení pro osvětové pracovníky a je to pro mne velká čest, protože tam vybírají jenom spolehlivé osoby a navíc lidi bystré a inteligentní. Já se vždycky ráda učila! Představa, že se dozvím víc, než vím, mě moc lákala. Jenomže co s dětmi? Milana mi nakonec obstarala maminka, Evičku mi přijali do státního zařízení a Máňu jsem vzala na školení s sebou.

S mým učením to bylo horší. Doposavad jsem četla jen romantické romány a teď jsem musela číst politickou literaturu, ekonomii, historický materialismus a marxistickou filozofii. Vůbec nic jsem nechápala. Většina slov mi připadala jako nesrozumitelná zaklínadla. Co mi bylo platné, že jsem jeden odstavec přečetla pětikrát? Po několika dnech jsem šla s pláčem za vedoucím školení: „Nedá se nic dělat, jedu domů. Myslíte, že tohle všechno může pochopit holka z cikánské osady? A vůbec – má ženská na něco takového hlavu?“ Byly jsme tam totiž jenom dvě ženy na třicet osm mužů!

Vedoucí se na mě podíval a povídá: „Musíš! Právě ty tu školu musíš dokončit!“ Pak si dal se mnou práci a vlastními slovy mi po několik dní vysvětloval cizí termíny, až jsem pomaloučku začala chápat. Jako by se mi v mozku otevřely nějaké tajné dveře a do nových prostorů za těmi dveřmi se ukládalo nové poznání. Byla jsem vedoucímu nesmírně vděčná. A také jsem byla vděčná Pánu Bohu, že mi dal schopnou paměť. Nakonec jsem školení absolvovala a mohli mě zaměstnat na KNV. Byla jsem moc ráda. Sehnat práci na východním Slovensku bylo ještě mnoho let po válce velice, velice těžké. Zejména pro ženy. Mohl je leda tak živit muž.

Ty chceš dělat úřednici?

V roce 1951 mě zaměstnali na prešovském KNV jako osvětovou pracovníci. Sotva jsem nastoupila, povídá vedoucí: „Pojedeš se mnou do Humenného, abys poznala, v čem bude tvoje práce spočívat. Vrátime se zítra večer.“

„Proboha, co tomu řekne muž?“ vyhrkla jsem. „Mám doma děti! Večer musím být doma!“ Mezi Romy bylo neslýchané, aby vdaná žena odjela někam sama s cizím mužem! Stačilo, aby se na cizího muže usmála a už se o ní říkaly hrozné věci. Chtěla jsem tohle vyložit vedoucímu, jenomže jsem se bála, aby si o mě nemyslel, že jsem nějaká zaostalá. Snažila jsem se nějak vymluvit – a vedoucí se rozkřikl: Nač investovala naše společnost peníze do vašeho vzdělání, soudružko! Musela jsem s pravdou ven. „Muž mě zabije!“ Vedoucí neustoupil: „Pojedeš se mnou, ničeho se neboj, tvůj muž je přece člověk na úrovni, my mu to vysvětlíme.“ Naložili mě do auta a odvezli do Humenného.

Druhý den k večeru se vrátím domů. Pod pažďí aktovku s úředními lejstry, otevřu dveře, celá zářím, jak se výjezd podařil. Ještě jsem ani nestihla říct: Jak se máte – první facka! „A hele, úřednice!“ Druhá facka! Aktovka mi vypadla z ruky. „Tak ty chceš dělat úřednici?“ A ještě jedna facka.

„Tak si pamatuj, že žádnou úřednici doma nepotřebuju! Abys courala s cizíma chlapama jako nějaká děvka! Budeš doma! Vařit! Prát! Starat se o děti! Proto jsem se neoženil, abych si u plotny pěstoval úřednici!“

Svět se se mnou točil, ale přesto jsem se nějak vzchopila: „Podívej, Jožu, jednou mě vyškolili, jednou ze mě úřednici udělali, a já tu úřednici dělat budu, ať chceš, nebo ne. Jestli chceš, jdi zítra za mým vedoucím a řekni mu jako uvědomělý soudruh cikán, že si žádnou úřednici doma nepřehješ – a že tě tohle naučili na půlročním školení hygieniků!“

Příští den se Jozef skutečně vypravil za mým vedoucím. Šel mu udělat scénu. Jenomže se na něj seběhli všichni možní šéfové a tak dlouho na něj apelovali, že je přece vyškolený, inteligentní, na úrovni, pokrokový, prodchnutý leninskými principy – až ho uapelovali do úplné němoty. Přišel domů a povídá: „Tak dobře, černá hubo, abys neřekla, že nejsem ideově na výši jako ty! Dělej si úřednici. Povoluju ti to. Ale jakmile se mi donese, že s někým koketuješ, nebo že za tebou někdo pálí – vezmu sekeru, a kdybych měl sto tisíc zdravotnicko-hygienických školení, rozsekám tě jako zelí. Nejdřív tebe a potom sebe. A ty se můžeš z druhého světa koukat, jak sedím nadosmrti v base.“ Vzala jsem si jeho slova k srdci tak, že když mě spolupracovníci pozvali po práci do kavárny, řekla jsem: Děkuju pěkně, a pádila jsem domů.

Aktivita 3 (práce ve skupinách)

Porovnejte seznamy příčin, důsledků a způsobů překonávání různých typů nerovností, vzniklé na základě vaší analýzy.

Práce ve skupině: Diskutujte o tom, které ze zkušeností Eleny Lackové (Seznam 2) lze propojit se seznamem vytvořeným na základě článku v časopisu Forbes k současnému postavení žen ve velkém byznysu (Seznam 1) a barevně si je označte v obou zápisech. Sledujte, jaké charakteristiky máte u nerovností, které se vám podařilo propojit připsané (historicky kontinuální / aktuální / individuální / systémové). Jak si překryvy těchto čtyř charakteristik vysvětľujete? (1) Je možné z nich vyvodit nějaké závěry ohledně rozdílů v systému podpory rovnosti žen v době státního socialismu a v současné době? (2) Vede vás případně vaše pozorování těchto překryvů k přehodnocení vašeho předchozího hodnocení různých aspektů sledovaných nerovností ohledně jejich (ne)systémovosti a míry historické kontinuity? Výsledek diskuze ve skupině si poznamenejte.

Společná diskuze ve třídě.

Krok 1: Diskuze nad analýzou seznamů nerovností, učiněnými závěry a směry, kterým se vaše přemýšlení o sledovaných nerovnostech v diskuzi ve skupině ubíralo. Na základě čeho můžete sledované nerovnosti hodnotit jako historicky kontinuální / aktuální / individuální / systémové?

Krok 2: Diskutujte o způsobech překonávání nerovností, na základě Seznamu 1 a 3. Lze některé ze způsobů překonávání nerovností aplikovaných/využitých Lackovou přenést i do současnosti? V čem je síla a kde spatřujete limity individuálních snah a podpory na jedné straně, a systémové podpory na straně druhé?